

prof. dr hab. inż. JERZY S. MICHALIK
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Zmiany

krajowych przepisów

dotyczących niektórych elementów i procedur przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym

W artykule przedstawiono i omówiono zmiany systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym wprowadzone ostatnio do prawa krajowego postanowieniami ustawy z 2006 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw oraz zmiany wymagań dotyczących raportu o bezpieczeństwie zawarte w rozporządzeniu MGIP z 2005 r.

Amendments to national regulations on some elements and procedures of control of major industrial accident hazards

Changes in some elements and procedures concerning the control of major industrial hazards introduced recently into Polish law are presented and discussed; the provisions of the act of 2006 amending the Environment Protection Act and some other acts and the provisions of the 2005 ordinance of the minister of economy and labour on the requirements for safety reports.

Wprowadzenie

Aktualny stan prawny w zakresie przepisów UE dotyczących przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym, ustanowionych przez *Dyrektywę Seveso II* [1], został przedstawiony i skomentowany w opracowaniu monograficznym „Dyrektywa Seveso II” (stan prawny z 2004 r.) [2]. Zamieszczono w nim także tekst jednolity tej dyrektywy, uwzględniający zmiany wprowadzone przez dyrektywę 2003/105/WE [3]. Kwestie te zostały również omówione w artykule opublikowanym w „Bezpieczeństwie Pracy” [4].

Przepisy *Dyrektywy Seveso II* są podstawą polskich przepisów dotyczących przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym. Główną przyczyną zmian wprowadzonych ostatnio do prawa krajowego są postanowienia dyrektywy 2003/105/WE [3]. Niektóre zmiany, dotyczące głównie ustawy – Prawo ochrony środowiska [5], nie są związane z nowelizacją *Dyrektywy Seveso II* [3], lecz – jak można sądzić – wynikają z dążenia do udoskonalenia przepisów krajowych oraz ich dalszego zbliżenia do regulacji unijnych.

W okresie od października 2005 r. do marca 2006 r. weszły w życie trzy akty prawne wprowadzające do polskich przepisów zmiany w omawianej dziedzinie. Są to:

1) ustawa o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw [6] – ogłoszona 28 marca 2006 r., obowiązuje od 29 czerwca 2006 r.,

2) rozporządzenie ministra gospodarki (MG) zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej [7] – ogłoszone: 24 lutego 2006 r., obowiązuje od 10 marca 2006 r.,

3) rozporządzenie ministra gospodarki i pracy (MGIP) zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać raport o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku [8] – ogłoszone: 10 października 2005 r., obowiązuje od 24 października 2005 r.

Najważniejsze zmiany dotyczą zakresu obowiązywania przepisów, niektórych elementów i procedur systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym oraz kryteriów kwalifikacyjnych. W tym artykule zostaną omówione zmiany wynikające z postanowień ustawy o zmianie ustawy

– Prawo ochrony środowiska (POŚ) [6] oraz rozporządzenia MGIP zmieniającego wymagania dotyczące raportów o bezpieczeństwie [8]. Zmiany kryteriów kwalifikacyjnych wprowadzone przez rozporządzenie MG [7] oraz wpływ dokonanych ostatnio istotnych zmian klasyfikacji substancji niebezpiecznych na wykonywanie i rezultaty procedury zaliczania zakładów do kategorii zwiększonego (ZZR) oraz dużego ryzyka (ZDR) wystąpienia poważnej awarii zostaną przedstawione w odrębnym artykule, w kolejnym numerze „Bezpieczeństwa Pracy”.

Zmiany przepisów ustawy – Prawo ochrony środowiska [5]

Zmiany zakresu obowiązywania przepisów

Ustawą o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska (...) [6] został wprowadzony do art. 248 tej ustawy [5] ustęp 2a, w wyniku którego przepisu o zaliczeniu zakładów do kategorii ZZR i ZDR nie stosuje się do:

1) komórek i jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych

2) transportu materiałów niebezpiecznych i ich czasowego magazynowania poza zakładami

3) poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalni ze złóż, z wyjątkiem ich składowania i magazynowania oraz chemicznych i cieplnych procesów przetwarzania tych kopalni

4) składowania i magazynowania odpadów, z wyjątkiem odpadów niebezpiecznych, stanowiących substancje niebezpieczne określone w przepisach wydanych na podstawie ust. 3 (chodzi tu o rozporządzenie MG [7]).

Zapis ten, łączny z postanowieniem art. 2 ustawy – Prawo ochrony środowiska [5], stanowiącym iż „przepisów ustawy (...) nie stosuje się do spraw uregulowanych w przepisach prawa atomowego” [9] sprawia, że obecnie zakres obowiązywania polskich przepisów jest identyczny z zakresem ustalonym przez regulacje UE [2, 3].

Wprowadzone zmiany likwidują wadliwe merytorycznie i niezgodne z wymaganiami *Dyrektywy Seveso II* postanowienia przepisów polskich, dotyczące zakresu obowiązywania przepisów. W szczególności chodzi tu o obiekty wojskowe [10]. Dostępność informacji i danych, w tym o substancjach i wyrobach zawierających substancje wybuchowe znajdujących się w ZZR i ZDR, które w przypadku obiektów wojskowych objęte są klauzulą najwyższej tajności, stanowiła zagrożenie dla obronności państwa i bezpieczeństwa publicznego [10].

Również w odniesieniu do rurociągów przesyłowych, a także niektórych innych obiektów występowały istotne wątpliwości dotyczące tego, czy podlegają one przepisom o przeciwdziałaniu poważnym awariom, czy też nie [11].

Nowa definicja

Do art. 3 został wprowadzony pkt 32c dotyczący definicji ryzyka, które oznacza prawdopodobieństwo wystąpienia konkretnego skutku w określonym czasie lub w określonej sytuacji. Niestety, mimo wprowadzenia tej definicji, nie zastąpiono terminu „prawdopodobieństwo”, niesłusznie zastosowanego w kilku postanowieniach ustawy – Prawo ochrony środowiska dotyczących poważnych awarii, pojęciem „ryzyko” (np. w art. 251, ust. 2 dotyczącym zawartości programu zapobiegania awariom – PZA).

Informowanie

W dziale IV „Informacje o środowisku”, do art. 30 został dodany ust. 2a, którego pkt 6 zobowiązuje komendanta wojewódzkiego PSP do publikowania w *Biuletynie Informacji Publicznej* informacji o publicznie dostępnym rejestrze substancji niebezpiecznych znajdujących się w ZZR oraz ZDR na terenie województwa. Obowiązek ten powstaje po upływie 6 miesięcy od wejścia w życie ustawy, tzn. od dnia 30 grudnia 2006 r.

Zagospodarowanie terenów

Zmiany wprowadzone do postanowień zawartych w art. 73 (dział VII POŚ [5], „Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy realizacji inwestycji”) sprawiają, że kwestie dotyczące zagospodarowania przestrzennego w kontekście zagrożeń poważnymi awariami przemysłowymi są obecnie bardziej jednoznacznie i precyzyjnie uregulowane, niż miało to miejsce dotychczas.

Zgodnie ze zmianami (art. 73, ust. 4), zakłady stwarzające zagrożenie wystąpienia poważnych awarii powinny być lokalizowane w bezpiecznej odległości od siebie, osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej, budynków zamieszkania zbiorowego, obszarów chronionych (m.in. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów, stref ochronnych w rozumieniu ustawy – Prawo wodne [12]), upraw wieloletnich, dróg krajowych oraz linii kolejowych o znaczeniu państwowym.

Obecnie, na podstawie art. 73 ust. 5 i 6, wymóg bezpiecznej odległości od zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii dotyczy także lokalizacji wymienionych terenów i obiektów; natomiast w odniesieniu do istniejących zakładów, dla których bezpieczna odległość nie została zachowana, organy Inspekcji Ochrony Środowiska mogą, po uzyskaniu opinii właściwego organu PSP, wydać decyzję w zakresie nałożenia dodatkowych zabezpieczeń technicznych, aby zmniejszyć niebezpieczeństwa, na jakie narażeni są ludzie.

Procedura zgłoszenia

Zgłoszenie powinno zawierać oznaczenie prowadzącego zakład oraz kierującego zakładem, ich adresy zamieszkania lub siedziby; przy czym przez kierującego

zakładem rozumie się osobę zarządzającą w imieniu prowadzącego zakład (art. 250, ust. 2, pkt 1).

Ponadto, w art. 250 został uchylony przepis ust. 6, w myśl którego istotną zmianą ilości substancji niebezpiecznej była zmiana o więcej niż 20%. Zdaniem autora może to oznaczać, że obecnie uznaje się, że na ryzyko poważnej awarii mogą mieć istotny wpływ zmiany ilości substancji mniejsze niż dotychczasowe arbitralnie przyjęte 20%.

Program zapobiegania poważnym awariom przemysłowym oraz system bezpieczeństwa

W art. 251 ustawy – Prawo ochrony środowiska zostały zmienione zapisy ustępów 1 oraz 3 (ust. 3 dotyczy terminów realizacji procedur, które omówiono dalej). Zgodnie z nowym brzmieniem ust. 1, prowadzący ZZR oraz ZDR sporządza program zapobiegania poważnym awariom przemysłowym (PZA), w którym przedstawia system bezpieczeństwa gwarantujący ochronę ludzi i środowiska, stanowiący element ogólnego systemu zarządzania zakładem.

Jest to bardzo istotna zmiana, bowiem według dotychczasowych przepisów, PZA powinien zawierać „system zarządzania zakładem gwarantujący ochronę ludzi i środowiska”, zaś nowy zapis wprowadza wymóg przedstawienia w PZA **systemu bezpieczeństwa** gwarantującego ochronę ludzi i środowiska. Różnica wymagań jest więc oczywista.

Dzięki tej zmianie (ust. 1) nastąpiło znaczące zbliżenie wymagań polskich przepisów dotyczących PZA i systemu bezpieczeństwa (według *Dyrektywy Seveso II* – systemu zarządzania bezpieczeństwem – SZB) do wymagań unijnych dotyczących MAPP (*major accident prevention policy*) [1], czyli PZA i SZB traktowanych łącznie i obowiązujących zgodnie z *Dyrektywą Seveso II* zarówno ZDR, jak i ZZR.

Mimo niektórych ciągle jeszcze dyskusyjnych kwestii, które wynikają z wzajemnych relacji postanowień art. 251 i art. 252 POŚ, których dyskusja wykraczałaby poza ramy tej publikacji, można sformułować pogląd, że postulowane [13-15] zmiany dotyczące PZA i SZB w odniesieniu do ZZR zostały w zasadzie wprowadzone.

Z kolei nowe brzmienie art. 252 ust. 1 oznacza wzmocnienie wymagań dotyczących systemu bezpieczeństwa: prowadzący ZDR jest zobowiązany do opracowania i wdrożenia systemu bezpieczeństwa **gwarantującego ochronę ludzi i środowiska**, stanowiącego element ogólnego systemu zarządzania zakładem.

Zgodnie z nowym brzmieniem niektórych przepisów art. 252 ust. 2 w systemie bezpieczeństwa należy uwzględnić:

- określenie programu szkoleniowego oraz zapewnienie szkoleń dla pracowników oraz dla innych osób pracujących w zakładzie (pkt 2)

- systematyczną analizę przewidywanych sytuacji awaryjnych, służącą właściwemu opracowaniu planów operacyjno-ratowniczych (pkt 6)

- analizę planów operacyjno-ratowniczych (nowy pkt 9).

Terminy realizacji głównych dokumentów systemu

Stosownie do postanowień dyrektywy 2003/105/WE [3, 4] w ustawie o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska (...) [6] zostały ustalone **terminy realizacji głównych dokumentów systemu**:

- **dokonanie zgłoszenia** właściwemu organowi PSP (art. 250, ust. 4 i 5): co najmniej na 30 dni przed dniem uruchomienia nowego zakładu lub jego części albo w terminie 3 miesięcy od dnia zaliczenia istniejącego zakładu do kategorii ZZR lub ZDR; natomiast każda istotna w odniesieniu do danych zawartych w zgłoszeniu zmiana ilości lub rodzaju substancji niebezpiecznej albo jej charakterystyki fizykochemicznej, pożarowej i toksycznej, zmiana technologii lub profilu produkcji oraz inna zmiana, która mogłaby mieć poważne skutki związane z ryzykiem awarii powinna zostać zgłoszona właściwemu organowi PSP 14 dni przed jej wprowadzeniem.

- **przedstawienie PZA** właściwemu organowi PSP oraz WIOŚ (art. 251, ust. 3): co najmniej 30 dni przed dniem uruchomienia nowego zakładu lub jego części albo w terminie 3 miesięcy od dnia zaliczenia istniejącego zakładu do kategorii ZZR lub ZDR.

- **przedłożenie raportu o bezpieczeństwie** komendantowi wojewódzkiemu PSP i WIOŚ (art. 254, ust. 1): co najmniej na 30 dni przed dniem uruchomienia nowego zakładu lub jego części albo w terminie roku od dnia zaliczenia istniejącego zakładu do kategorii ZDR.

- **przedłożenie komendantowi wojewódzkiemu PSP wewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego** (art. 261, ust. 2): co najmniej na 30 dni przed dniem uruchomienia nowego zakładu lub jego części albo w terminie roku od dnia zaliczenia istniejącego zakładu do kategorii ZDR.

Przypomnijmy tutaj zapis zawarty w art. 261, ust. 1, pkt 2, zobowiązującego prowadzącego ZDR do dostarczenia komendantowi wojewódzkiemu PSP informacji

niezbędnych do opracowania zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego, który na mocy art. 265, ust. 1 jest zobowiązany do opracowania tego planu.

Dyrektywa 2003/105/WE [3] zmieniająca Dyrektywę Seveso II zawiera postanowienia dotyczące terminów realizacji głównych dokumentów [2-4], a podane powyżej terminy określone przez ustawę [6] są zgodne z jej wymaganiami. Omawiana dyrektywa [3] zawiera jednak także postanowienie dotyczące terminu opracowania przez ZDR i przekazania właściwym władzom informacji niezbędnej do sporządzenia zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego: „bezwzględnie, w każdym jednak przypadku w ciągu jednego roku od dnia, od którego niniejsza dyrektywa zacznie obowiązywać dany zakład”.

W tekście ustawy o zmianie POŚ [6] nie ma żadnych zapisów dotyczących dyskutowanych tutaj kwestii. Oznacza to, niestety, poważną wadę legislacyjną: w aktualnie obowiązujących przepisach polskich nie został ustanowiony ani termin opracowania przez prowadzącego ZDR informacji niezbędnych do opracowania zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego i dostarczenia ich komendantowi wojewódzkiemu PSP, ani też termin sporządzenia i przyjęcia przez tego ostatniego przedmiotowego planu! Fakt ten oznacza ponadto niezgodność polskich uregulowań dotyczących dyskutowanych zagadnień z wymaganiami przepisów unijnych. Zdaniem autora, wymaga to pilnej naprawy w drodze odpowiednich zmian (uzupełnień) przepisów ustawy – *Prawo ochrony środowiska*.

Zadania organów administracji

W art. 267 dotyczącym podawanej przez komendanta wojewódzkiego PSP do publicznej wiadomości informacji o aktualizowanym corocznie rejestrze substancji niebezpiecznych został uzupełniony przepis ust. 1: ustalono, że rejestr ten prowadzi się w formie elektronicznej.

W dziale „Współpraca międzynarodowa” zostały dodane dwa nowe artykuły. Na mocy art. 271a minister środowiska (MŚ) został zobowiązany do informowania Komisji Europejskiej o poważnych awariach, ich skutkach i wynikach analizy tych zdarzeń, doświadczeniach krajowych w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom oraz o zakładach mogących powodować poważne awarie. Zgodnie z art. 271b, realizacja zadań MŚ w sprawach przeciwdziałania poważnym awariom, ich transgranicznym skutkom oraz awaryjnym zanieczyszczeniom wód granicznych należy do właściwości GIOŚ.

Odpowiedzialność w ochronie środowiska

Do art. 360 (dotyczącego odpowiedzialności karnej) został dodany pkt 4, w myśl którego osoba nie wykonująca decyzji nakazującej usunięcie w określonym terminie stwierdzonych uchybień lub decyzji wstrzymującej uruchomienie albo użytkowanie instalacji – podlega karze aresztu albo ograniczenia wolności, albo grzywny.

W art. 373 (dotyczącym odpowiedzialności administracyjnej) zmieniono zapis ust. 1 pkt 2 na bardziej kategoryczny: właściwy organ PSP w razie naruszenia przepisów art. 248-269 może wydać decyzję wstrzymującą uruchomienie albo użytkowanie instalacji, przy czym decyzja ta posiada rygor natychmiastowej wykonalności.

Zmiany innych aktów prawnych

Ustawa o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw wprowadziła zmiany w ustawach: z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska [16] oraz ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiłowej [17].

Ustawa o Inspekcji Ochrony Środowiska [16]

W art. 29 nastąpiła zmiana w pkt. 4. Zgodnie z nowym zapisem, GIOŚ jest zobowiązany do prowadzenia rejestru zakładów, których działalność może być przyczyną wystąpienia poważnej awarii, w tym zakładów kategorii ZZR oraz ZDR. Oznacza to rozszerzenie zakresu rejestru; niestety nie jest jasne, jakie będą kryteria kwalifikowania zakładów innych niż ZZR i ZDR do tego rejestru.

Na podstawie zmienionego przepisu ust. 1 w art. 31 organy Inspekcji Ochrony Środowiska dokonują corocznej kontroli w zakładach kategorii ZDR, a w przypadku ZZR – co najmniej raz na 2 lata.

Ustawa o stanie kłęski żywiłowej [17]

Do pkt. 3 w art. 12, ust. 2 wprowadzono zapis nakazujący uwzględnianie zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych przy opracowywaniu i dokonywanej co najmniej raz na 3 lata aktualizacji planów reagowania kryzysowego.

Pierwsze plany reagowania kryzysowego uwzględniające zewnętrzne plany operacyjno-ratownicze powinny być opra-

cowane w terminie 2 lat od dnia wejścia w życie tej ustawy (art. 10 [3]), tzn. do dnia 29 czerwca 2008 r.

Należy w tym miejscu zauważyć, że wprowadzony przepis w zasadzie likwiduje możliwość zaistnienia sytuacji konfliktowej, jaka mogłaby zaistnieć w razie poważnej awarii przemysłowej (według ustawy o stanie klęski żywiołowej [17] – awarii technicznej) o skutkach powodujących powstanie sytuacji kryzysowej, uznanej na podstawie przepisów ustawy o stanie klęski żywiołowej jako stan klęski żywiołowej. Zgodnie z tą ustawą obowiązują bowiem wtedy inne od ustanowionych w ustawie – Prawo ochrony środowiska [5] zasady reagowania kryzysowego [18], co mogłoby spowodować zakłócenia podczas prowadzenia działań operacyjno-ratowniczych wedle różnych zasad działania i kierowania.

Zmiany wymagań dotyczących raportu o bezpieczeństwie

Rozporządzenie MGiP [8] wprowadziło zmiany dotyczące wymagań, jakim powinien odpowiadać raport o bezpieczeństwie (RoB) zakładu o dużym ryzyku.

W związku z postanowieniami zawartymi w dyrektywie 2003/105/WE [3], do § 3 dotychczas obowiązującego rozporządzenia ministra gospodarki, pracy i polityki społecznej w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać raport o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku [19], zostały dodane pkt. 7 i 8 zawierające wymóg zamieszczenia w RoB nazwy podmiotów zaangażowanych

w jego przygotowanie (pkt 7) oraz opisu substancji niebezpiecznych znajdujących się w zakładzie (pkt 8).

Zgodnie z wymaganiami dyrektywy 2003/105/WE [3], w § 5 w ust. 1 został zmieniony zapis pkt. 2, który wymaga obecnie zamieszczenia w raporcie o bezpieczeństwie opisu możliwych scenariuszy awarii oraz prawdopodobieństwa i warunków ich wystąpienia, z uwzględnieniem oceny i zasięgu ich skutków, włączając w to mapy, fotografie lub inne podobne opisy przedstawiające obszary, które mogą być objęte skutkami tych awarii.

Dodany § 9a (w związku z czym uchylono § 4 pkt 4), zawiera wymagania dotyczące opisu substancji w RoB. Wymagane informacje obejmują: wykaz substancji niebezpiecznych zawierający identyfikację substancji zgodnie z terminologią międzynarodową oraz ich maksymalne ilości znajdujące się w dniu sporządzenia RoB lub mogące znaleźć się w zakładzie; charakterystyki fizykochemiczne i toksykologiczne substancji oraz wskazanie zagrożeń dla ludzi i środowiska, zarówno natychmiastowych, jak i opóźnionych, w warunkach normalnych i awaryjnych; powołanie się na posiadane przez zakład karty charakterystyk niebezpiecznych substancji chemicznych.

PIŚMIENNICTWO

[1] Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances. OJ L 10, 14. 01. 1997, p. 13. W wersji polskiej: Dyrektywa Rady 96/82/WE z dnia 9 grudnia 1996 r. dotycząca zarządzania zagrożeniami poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych. CIOP, Warszawa 1998

[2] *Dyrektywa Seveso III* (stan prawny 2004 r.). Opracowanie i redakcja: J.S. Michalik. CIOP-PIB, Warszawa 2004

[3] Directive 2003/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2003 amending Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/105/WE z dnia 16 grudnia 2003 r. zmieniająca Dyrektywę Rady 96/82/WE dotyczącą zarządzania zagrożeniami poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych]. OJ L 345, 31. 12. 2003, p. 97

[4] Michalik J.S. *Uzupełnienia i zmiany Dyrektywy Seveso II*. „Bezpieczeństwo Pracy”, 9(398) 2004, s. 8-11

[5] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. DzU nr 62, poz. 627 (z późn. zm.)

[6] Ustawa z dnia 24 lutego 2006 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw. DzU nr 50, poz. 360

[7] Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 31 stycznia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. DzU nr 30, poz. 208

[8] Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 12 września 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać raport o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku. DzU nr 197, poz. 1632

[9] Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe. DzU z 2001 r. nr 3, poz. 18

[10] Michalik J.S. *Szczególne aspekty przeciwdziałania poważnym awariom w siłach zbrojnych – wątpliwości*. „Myśl Wojskowa” 6/2003, s. 86-96

[11] Michalik J.S. *O niektórych postanowieniach przepisów dotyczących przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym*. IV Konferencja Naukowo-Techniczna „Bezpieczeństwo Techniczne w Przemśle Chemicznym”. Włocławek, 2 – 3 czerwca 2005 r. BMP Sp. z o.o., ANWIL S.A. Materiały Konferencji „Katalog”. Wyd.: BMP Sp. z o.o., Racibórz, s. 18-20, zob. także Michalik J.S. *Przeciwdziałanie poważnym awariom przemysłowym*. „Chemia Przemysłowa” 3(285) 2005, BMP, s. 39-42

[12] Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne. DzU nr 115, poz. 1229, z późn. zm.

[13] Michalik J.S., Domański W. *Zawartość i cele programu zapobiegania awariom i systemu bezpieczeństwa w zakładach zwiększonego oraz dużego ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej*. „Bezpieczeństwo Pracy”, 2 (391) 2004, s. 22-25

[14] Michalik J.S., Domański W., Gajek A., Łuźny E., Grobecki A., Lewandowski J., Kawa W. *Program zapobiegania awariom oraz system zarządzania bezpieczeństwem w zakładach zagrażających poważną awarią przemysłową*. Wytyczne. CIOP-PIB, Warszawa 2005

[15] Michalik J.S. *Zapobieganie poważnym awariom przemysłowym. Zalecenia i wytyczne dla zakładów dużego ryzyka*. Wyd. GIP, Warszawa 2005

[16] Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska. DzU nr 112, poz. 982

[17] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej. DzU nr 62, poz. 558 i nr 74, poz. 676

[18] Michalik J.S. *Prognozowanie zagrożeń chemicznych i radiacyjnych w aglomeracji miejskiej i przeciwdziałanie możliwym sytuacjom kryzysowym*. X Ogólnopolskie Forum Ratownictwa „Zagrożenia biologiczne, chemiczne i radiacyjne w systemie bezpieczeństwa samorządu terytorialnego”. Inowrocław, 26–27 kwietnia 2005 r. Materiały X Ogólnopolskiego Forum Ratownictwa. Red. J. Konieczny. Inowrocław 2005, s. 47-65

[19] Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 maja 2003 r. w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać raport o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku. DzU nr 104, poz. 970

Publikacja opracowana w ramach zadań służb państwowych objętych programem wieloletnim pn. „Dostosowywanie warunków pracy w Polsce do standardów Unii Europejskiej” dofinansowanych w latach 2005 – 2007 przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy